

Om anvendelse af fremmed selskabsret

Af Ole Lando*)

I. INDLEDNING

Handelssamkøbet med udenlandske selskaber kan rejse spørgsmål om anvendelse af fremmed selskabsret¹⁾. Danske myndigheder må undertiden tage stilling til, om dansk eller fremmed ret skal afgøre, hvad der gælder om forholdet mellem et selskabs deltagere og om dets forhold til trediemand. Domstolene²⁾ har dog ikke i nævneværdig grad beskæftiget sig med kollisionsnormerne^{2a)} om selskaber. Dette har for Danmarks vedkommende flere grunde:

*) Sekretær i justitsministeriet, undervisningsassistent ved Handelshøjskolen, cand. jur.

¹⁾ En kort fremstilling af den internationale selskabsret er givet af O. A. Borum i Lovkonflikter, 3. udgave 1948, side 108, og af H. B. Krenckel i Haandbog i Dansk Aktieret, 2. udgave 1940, side 38 f.

I Sverige har følgende forfattere behandlet emnet: H. Berglund, Svensk eller främmande lag, Handelshögskolan i Göteborg, Skriftserier 1946, nr. 1, side 16 f., H. Karlgren, Kortfattad lärobok i internationell privat och processrätt, side 80 f. og Håkon Nial, Internationell förmögenhetsrätt, 2. udgave 1953, side 73 ff.

En fremstilling af tysk ret er givet af Raape, Internationales Privatrecht, 3. Auflage 1950, side 128 f., og af Martin Wolff, der også har behandlet engelsk ret, se Private International Law, 2. ed. 1950, p. 294, ligesom Cheshire i Private International Law, 4. ed. 1952, p. 193 og Dicey-Morris, The Conflicts of Law, 6. ed. 1949, p. 126, rule 18. Fransk ret omtales af Batiffol i Les conflits de lois en matière de contrats, Paris 1938, p. 290 og af Lerchours-Pigeonnière i Précis de droit international privé, 5. ed., Paris 1948, p. 293 f. Om retten i U.S.A., se Restatement of the Law of Conflicts of Laws, udgivet af American Law Institute i maj 1934, kapitel 6, og Rabel, The Conflict of Laws, A Comparative Study, Vol. II 1947, p. 1 ff., en udførlig fremstilling, der omfatter flere landes ret.

²⁾ De vigtigste trykte danske afgørelser findes i Ugeskrift for Retsvæsen (i det følgende kaldet U.), 1916 side 230, 1918 side 39 H, 1921 side 978, 1925 side 260 H, 1937 side 944, 1952 side 856 samt i Sø- & Handelsretstidende (S. H. T.) 1923 side 209.

^{2a)} Kollisionsnormerne er reglerne om, hvorvidt dansk eller fremmed ret skal anvendes, se herom nærmere Jan Kobbenaegle i Handelsvidenskabeligt Tidsskrift 1951 s. 167.

Om anvendelse af fremmed selskabsret

Af Ole Lando*)

I. INDLEDNING

Handelssamkøbet med udenlandske selskaber kan rejse spørgsmål om anvendelse af fremmed selskabsret¹⁾. Danske myndigheder må undertiden tage stilling til, om dansk eller fremmed ret skal afgøre, hvad der gælder om forholdet mellem et selskabs deltagere og om dets forhold til trediemand. Domstolene²⁾ har dog ikke i nævneværdig grad beskæftiget sig med kollisionsnormerne^{2a)} om selskaber. Dette har for Danmarks vedkommende flere grunde:

*) Sekretær i justitsministeriet, undervisningsassistent ved Handelshøjskolen, cand. jur.

¹⁾ En kort fremstilling af den internationale selskabsret er givet af O. A. Borum i Lovkonflikter, 3. udgave 1948, side 108, og af H. B. Krenckel i Haandbog i Dansk Aktieret, 2. udgave 1940, side 38 f.

I Sverige har følgende forfattere behandlet emnet: H. Berglund, Svensk eller främmande lag, Handelshögskolan i Göteborg, Skriftserier 1946, nr. 1, side 16 f., H. Karlgren, Kortfattad lärobok i internationell privat och processrätt, side 80 f. og Håkon Nial, Internationell förmögenhetsrätt, 2. udgave 1953, side 73 ff.

En fremstilling af tysk ret er givet af Raape, Internationales Privatrecht, 3. Auflage 1950, side 128 f., og af Martin Wolff, der også har behandlet engelsk ret, se Private International Law, 2. ed. 1950, p. 294, ligesom Cheshire i Private International Law, 4. ed. 1952, p. 193 og Dicey-Morris, The Conflicts of Law, 6. ed. 1949, p. 126, rule 18. Fransk ret omtales af Batiffol i Les conflits de lois en matière de contrats, Paris 1938, p. 290 og af Lerchours-Pigeonnière i Précis de droit international privé, 5. ed., Paris 1948, p. 293 f. Om retten i U.S.A., se Restatement of the Law of Conflicts of Laws, udgivet af American Law Institute i maj 1934, kapitel 6, og Rabel, The Conflict of Laws, A Comparative Study, Vol. II 1947, p. 1 ff., en udførlig fremstilling, der omfatter flere landes ret.

²⁾ De vigtigste trykte danske afgørelser findes i Ugeskrift for Retsvæsen (i det følgende kaldet U.), 1916 side 230, 1918 side 39 H, 1921 side 978, 1925 side 260 H, 1937 side 944, 1952 side 856 samt i Sø- & Handelsretstidende (S. H. T.) 1923 side 209.

^{2a)} Kollisionsnormerne er reglerne om, hvorvidt dansk eller fremmed ret skal anvendes, se herom nærmere Jan Kobbenaegle i Handelsvidenskabeligt Tidsskrift 1951 s. 167.

Aktieselskabslovgivningen udelukker i princippet fremmede selskaber fra at drive virksomhed fra fast forretningssted i Danmark. Der indrømmes dem kun en adgang til at drive erhverv fra en herværende filial, for så vidt ministeren for handel og industri skønner, at der tilstås danske selskaber en tilsvarende ret i det pågældende land; udenlandske selskaber kan dog aldrig få lov til at drive detailhandel. De herværende udenlandske filialer er underkastet en næsten lige så streng kontrol fra det offentliges side som danske selskaber, jfr. lov nr. 123 af 15/4 1930 om aktieselskaber §§ 78 og 79. Adgangen benyttes i ret begrænset omfang og fortrinsvis af udenlandske forsikringsselskaber³⁾.

Udenlandske selskaber, der vil drive virksomhed her, opretter som regel herværende datterselskaber; de dannes som danske selskaber, og deres forhold rejser da ikke interlegale^{3a)} problemer.

Dansk aktieselskabslovgivning åbner heller ikke adgang for fremmede selskaber med hjemsted i udlandet til at overflytte hovedsædet til Danmark, medmindre selskabet samtidig stiftes påny i Danmark; dets fremmede retsstruktur kan altså ikke bevares⁴⁾. Da aktieselskabslovgivningen kræver, at flertallet af selskabets bestyrelse og dets direktion skal have indfødsret eller i længere tid have været bosat her i landet, må et personskifte i ledelsen som regel også finde sted; et nyt og dansk selskab må med andre ord dannes.

Fremmede interessentskaber kan også kun drive næring i Danmark, dersom deltagerne opfylder de særlige krav med hensyn til dansk domicil eller indfødsret, som stilles i næringsloven af 28. april 1931, §§ 3 og 5. Ønsker fremmede kapitalinteresser at drive virksomhed under interessentskabsformen, vil det også her som regel være nødvendigt at stifte et dansk interessentskab.

Fremmede selskaber kan dog afslutte enkeltstående forretningsaftaler i Danmark. Endvidere medfører danske købmænds forbindelse med fremmede selskaber, at der kan opstå spørgsmål af interlegal selskabsretlig karakter. Et beskedent antal sager har også verseret, især i forbindelse med den socialisering af private selskaber, som har fundet sted i de østeuropæiske lande efter de to verdenskrige⁵⁾.

³⁾ Oplyst ved mundtlig forespørgsel i aktieselskabsregistret i København.

^{3a)} Om begrebet interlegal ret se Kobbarnagel a. a. og Ole Lando i *Handelsvidenskabeligt Tidsskrift* 1952 s. 180.

⁴⁾ Denne fortolkning af aktieselskabsloven hævdes af aktieselskabsregisteret. Den har ikke været prøvet ved domstolene.

⁵⁾ U. 1921 side 978, U. 1925 side 260, U. 1937 side 944 og U. 1952 side 856.

Uden for Skandinavien har spørgsmålet haft en større praktisk betydning⁶⁾. Man har således fundet det påkrævet at søge at opnå fælles internationalprivatrethlige regler om selskaber. På den 7. internationalprivatrethlige konference i Haag 1951 er der udarbejdet et udkast til fælles regler om anerkendelse af fremmede selskabers retspersonlighed⁷⁾.

De resultater, der med nogen sikkerhed kan støttes på *dansk* lovgivning eller retspraksis, vil i denne artikel blive fremhævet med kursiv. Men de er få, og fåtallet af trykte danske afgørelser har ført mig til udlandets domsmateriale. I de fleste lande, med hvilke Danmark har samkvem, har de erhvervsdrivende selskaber en retlig struktur, der i hovedtræk ligner danske selskabers. De sociale grunde, der bærer de materielle regler, må tit være bestemmende for deres stedlige virkeområde og hermed for den internationale privatret. Kollisionsnormerne må altså i vidt omfang dannes ved en fortolkning af reglerne i den materielle ret⁸⁾. Hvor der er materialretlig lighed, har landene følgelig mere at lære af hinanden om den internationale privatret, end hvor forskellene i den materielle ret er store. Jeg har derfor søgt oplysning om den internationale selskabsret i udenlandsk lovgivning og retspraksis på områder, hvor de danske kilder tier.

Hvad enten man nu vil opfatte de fremmede love og især de fremmede domme som »retskilder«⁹⁾ eller ikke, er der grund til at tro, at danske domstole i et flertal af tilfælde vil handle, som vore nabolandes domstole har gjort. De få danske domme, der kan sammenlignes med udenlandske, viser ingen særlige afvigelser. Heller ikke vore forfattere har hidtil — således som de svenske¹⁰⁾ — givet udtryk for standpunkter, der afviger fra dem, der gælder på det europæiske kontinent¹¹⁾.

6) Jfr. den under note 1 citerede litteratur.

7) Conférence de la Haye de Droit International Privé, Septième Session Tenue de 9. au 31. Octobre 1951, Actes p. 126—202, Documents p. 40 f, 106, 148, 168, 205, 224, 246, 262, 292, 319, 345, 366, 392, 407, 428, 445, 508 og 543.

8) Borum, Personalstatuttet, København 1928, side 18.

9) Se Alf Ross: Ret og Retfærdighed 1953, kap. III.

10) Se nedenfor II. B. 7.

11) De sætninger, der kan uddrages af fremmede afgørelser (især af dem, der er truffet af tyske, franske, svejtsiske, svenske eller engelske domstole, som ikke er i modstrid med kendte afgørelser i de andre af de pågældende lande) og som nærværende forfatter kan tiltræde, fremsættes i reglen som »bør-sætninger« med angivelse af kilden i en note.

II. SELSKABSSTATUTTET

A. Begreb.

Som fælles begreb for de retsregler, der bestemmer menneskets forhold i privatretlig henseende, anvendes termen personalstatuttet (i material forstand)¹²⁾. I Skandinavien og Tyskland omfatter personalstatuttet især regler af person-, arve- og familieretlig karakter.

Personalstatuttet anvendes også i en anden (formel) betydning¹³⁾. Det er betegnelsen for den lovgivning, som personen er undergivet i de ovennævnte henseender. I dansk international privatret er personalstatuttet loven i det land, hvor den paagældende er domicileret.

Også for selskaber kan man tale om et »personalstatut«, som bestemmer dets civilretlige tilværelse, dets tilblivelse og ophør, forholdet mellem dets deltagere og selskabets forhold til trediemand.

B. Hvilken tilknytning bestemmer selskabsstatuttet.

Hvilke nærmere regler, der i materiel forstand henregnes til dette personalstatut eller selskabsstatut¹⁴⁾, som vi vælger at kalde det, vil blive nævnt senere. Her skal begrebet foreløbig omtales i sin formelle betydning. Det skal undersøges, hvilken tilknytning, der bestemmer selskabsstatuttet. Et selskab kan være indregistreret i New Yorks aktieselskabsregister, drive virksomhed i Danmark og have sine hovedkontorer i England. Hvor ville man ved dansk domstol anse dette selskab for at høre hjemme?

1. Virksomhedsstedet.

Enkelte forfattere¹⁵⁾ har ment, at selskabet bør være undergivet loven i det land, hvor det driver sin virksomhed. Et selskab, som driver gasværksdrift i Odense, må — siger man — være undergivet dansk ret, selv om dets administrative hovedsæde ikke findes her. Lovgivningen om selskaber må være givet for de sammenslutninger, der driver virksomhed på territoriet; thi her kan lovens arm nå dem. Selskabets retlige tilhørsforhold bør bestemmes ved en tilknytning, der har sammenhæng med realiseringen af selskabets formål. Ved

¹²⁾ Borum, Personalstatuttet, side 33, og lovkonflikter, side 80.

¹³⁾ Borum, a. a. ibid.

¹⁴⁾ Udtrykket selskabsstatut er anvendt af Madsen-Mygdal i hans bog, Ordre Public og Territorialitet, 1946, side 274.

¹⁵⁾ Lyon-Caén. Traité de droit commercial, 5. ed. t II, 2. del, no. 1167.

denne løsning undgår man, at stifterne for at komme uden om generende regler i en lovgivning bringer selskabet ind under et retssystem, hvortil det savner virkelig tilknytning¹⁶⁾.

2. *Det administrative hovedsæde.*

Virksomhedsstedet har dog mangler som tilknytningsmoment; et selskab, som bygger havne og kanaler, udfører snart arbejde i et land, snart i et andet. Det internationale sovevognsselskab har bestandig vogne i de fleste europæiske lande. Hvor virksomheden drives i flere lande, har loven på det administrative hovedsæde det fortrin, at den ligger fast. Det administrative hovedsæde er dér, hvor generalforsamling og bestyrelse mødes, hvor direktionskontrollen og selskabets øvrige hovedadministration ligger, kort sagt dér, hvor selskabets »hjerne« er¹⁷⁾, og hvorfra det udfolder sin retlige tilværelse. Efter gældende opfattelse i teorien såvel som i retspraksis og i lovgivningen i de fleste lande på det europæiske kontinent, er det administrative hovedsæde selskabets retlige hjemsted. Dette antages f. eks. i fransk¹⁸⁾ og tysk¹⁹⁾ retspraksis og er fastsat i artikel 3 i den af Holland, Belgien og Luxemburg vedtagne fælles lov om internationalprivatlige regler (i det følgende kaldet Beneluxkonventionen)²⁰⁾. Samme opfattelse kommer også til udtryk hos danske forfattere, og enkelte domme²¹⁾ kan siges at bygge på den forudsætning, at loven på det administrative hovedsæde skal anvendes²²⁾.

¹⁶⁾ I de foreløbige svar på et spørgeskema, der før Haagerkonferencens afholdelse i 1951 var udsendt til de 15 deltagende stater, var der dog ingen, som udtalte sig til fordel for virksomhedsstedets lov, se Documents p. 513 (Question 6).

¹⁷⁾ Se Haagerkonferencen, Documents p. 171: Le lieu du principal établissement est celui ... d'où part la pensée directrice.

¹⁸⁾ Højesterets dom af 22/12 1896, se Recueil Sirey (fransk lov- og domsamling) 1897, 1. afd., side 84, af 17/7 1935 og af 7/7 1947, se Revue Critique de Droit International Privé (i det følgende kaldet Rev. Crit.) 1936 side 767 og 1948 side 80.

¹⁹⁾ Se f. eks. Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen (i det følgende kaldet R. G. Z.), Bd. 92 side 73 og Bd. 159 side 33 f.

²⁰⁾ Se endvidere Ægyptisk civillovbog af 1948, kap. 1, § 2, art. 11, stk. 2, Græsk civillovbog af 15/3 1940, kap. II, art. 10, Japansk handelslovbog af 1899, ændret i 1950, art. 482, og polsk lov af 2/8 1926, art. 3, stk. 3. Særlige bestemmelser findes i den italienske codice civile af 16/3 1942, art. 2505—2510 jfr. Markarov, Quellen des internationalen Privatrechts 2. udg. 1953.

²¹⁾ Således måske Sø- & Handelsretsdommen i U. 1916 side 230: En dansker havde fået et parti varer leveret fra en fabrik i Mannheim. Leverandøren var et aktieselskab med sæde i Paris og fabrikker i Mannheim og Paris. Mannheim-filialen var under krigen som fjendtlig ejendom sat under tvangsadministration af den

3. Selskaber uden egentlig hovedsæde.

Det kan være vanskeligt at fastlægge et hovedsæde, når et selskab har spredt sine forvaltningsorganer i flere lande, f. eks. når hovedkontoret ligger i et land, men bestyrelsens møder og generalforsam-

tyske regering. Denne filial krævede nu danskeren for betalingen for de leverede varer. Han afslog imidlertid under henvisning til, at man fra ledelsen i Paris havde pålagt ham ikke at betale til Mannheim-filialen, men kun til hovedkontoret i Paris. Sø- & Handelsretten gav danskeren medhold under henvisning til, at fabrikkerne i Frankrig og Tyskland blev »drevet af samme aktiekapital og af fælles bestyrelse med sæde i Paris«. Det var altså ledelsen på hovedsædet i Paris, valgt i overensstemmelse med reglerne i aktieselskabsstatuttet, — her fransk lov — som ansås for berettiget til at give skyldneren direktiver men hensyn til betalingen af selskabets tilgodehavender, jfr. endvidere U. 1901 side 424.

Spørgsmålet om, hvilke kriterier der i *skatteretlig* henseende er afgørende for et selskabs karakter af indenlandsk eller udenlandsk, har været afgjort af højesteret i en dom fra 1917, jfr. U. 1918 side 39, sammenholdt med 1917 side 143. Et aktieselskab (Det Danske Gaskompagni) var indregistreret som dansk, havde hovedkontor i Danmark og dansk direktion. Selskabet drev den væsentligste del af sin virksomhed her i landet. Bestyrelsens medlemmer var imidlertid englændere, bosat i England, hvor bestyrelsesmøderne og selskabets generalforsamling afholdtes. Direktionens beføjelser var ret begrænsede, alle vigtigere beslutninger — også vedrørende den almindelige ledelse — skulle træffes af bestyrelsen, der ene kunne forpligte selskabet over for trediemand, som antog og afskedigede alle selskabets funktionærer og arbejdere, og som fastsatte deres gager. Efter skatteloven af 18. juni 1912, § 8, stk. 5 og § 10, (jfr. nu lov nr. 149 af 10. april 1922 om indkomst- og formueskat til staten, § 2, næstsidste stykke, lov nr. 28 af 18. februar 1937 om personlig skat til kommunen, § 33, stk. 3, lov nr. 68 af 31. marts 1953 om udskrivning af indkomst- og formueskat til staten for skatteåret 1953/54 m. v.), var et udenlandsk selskab belagt med højere indkomst- og formueskat end et dansk, og selskabet var derfor interesseret i at blive betragtet som dansk. Finansministeriet gjorde imidlertid gældende, at selskabet havde sit sæde i England, og Landsover- samt Hof- & Stadsretten fulgte finansministeriet, blandt andet fordi bestyrelsen i England måtte siges at have den fulde og almindelige ledelse af selskabet i sin hånd. Dommen blev stadfæstet af Højesteret.

Det bemærkes, at aktieselskabsloven af 15/4 1930 har udelukket, at et sådant selskab ville kunne opnå indregistrering i Danmark i dag. Dette kunne kun ske, hvis bestyrelsen og generalforsamlingen blev forlagt her til landet. Man kan imidlertid rejse det spørgsmål, om selskaber med udenlandsk kapital i skatteretlig henseende er udlændinge, idet dommen blandt andet lagde en vis vægt på at næsten alle aktionærerne var englændere. Kapitalens tilhørsforhold kan dog næppe tillægges betydning i denne henseende. Afgørende må — ligesom for selskabets kollisionsretlige tilhørsforhold — være, hvor selskabet har sit administrative hovedsæde jfr. note 22.

²²⁾ Man har spurgt, om selskabets nationalitet ikke snarere bør være bestemt af de personers statsborgerforhold, der ejer kapitalen, og som kontrollerer sel-

lingen afholdes i et andet. *Man anvender da antagelig loven i det land, hvor det eller de organer ligger, der træffer alle vigtigere beslutninger om selskabets almindelige ledelse*²³).

Det er også tvivlsomt, hvilken lov der skal anvendes, når et selskab savner fastboende forvaltningsorganer, når der med andre ord ikke findes et sted, hvorfra lederne til stadighed og klart for trediemand træffer de vigtige afgørelser om selskabets almindelige ledelse. I sådanne tilfælde bør man eventuelt²⁴) anvende virkestedets lov, forudsat at der er et land, hvor selskabets hovedvirksomhed varigt drives;

skabet (*kontrol-teorien*). Spørgsmålet er rejst under de to verdenskrige, hvor de krigsførende lande har set sig nødsaget til at beslaglægge fjendtlig ejendom. Frygten for, at fjendtligt kontrollerede selskaber skulle optræde unationalt, førte f. eks. til, at den franske regering under den første verdenskrig satte tyskejede selskaber med hovedkontor i Frankrig under offentlig kontrol.

Dette tilknytningsmoment — ejernes nationalitet — blev også anvendt i Versailles-traktaten og andre overenskomster ved spørgsmålet om, hvilke fjendtlige selskaber de sejrende stater kunne konfiskere. Man genfandt det i den danske lov af 30. marts 1946 om konfiskation af tysk og japansk ejendom, § 2, nr. 5, hvor det bestemtes, at tyske selskaber, der ikke havde hjemsted eller hovedsæde i Tyskland, men som af det land, hvor de havde hjemsted, blev behandlet som tyske, f. eks. på grund af kapitalens tilhørsforhold, skulle anses for tysk ejendom.

I Frankrig har kontrol-teorien bredt sig ind på andre offentligretlige områder, jfr. herved Niboyet, *Cours Droit International Privé*, 2. udgave side 244. Selskaber med hovedkontor i Frankrig er således nægtet krigsskadeserstatning, fordi kapitalen var udenlandsk. Af samme Grund har man undladt at give et datterselskab i Frankrig af det amerikanske skrivemaskinefirma Remington den sædvanlige beskyttelse, som lovgivningen giver franske erhvervsvirksomheder i lejet ejendom.

Også uden for Frankrig har ejernes nationalitet spillet en rolle i den *offentligretlige* lovgivning, navnlig hvor man har forsøgt at forbeholde landets egne selskaber visse fordele, som ikke bør tilkomme udlændinge. Den danske lov af 22. maj 1950 om afgift af forlystelser har indrømmet producenter af danske films visse afgiftsmæssige fordele. Ved afgørelsen af, om filmen er dansk, lægges blandt andet vægt på, om den er produceret af et selskab med dansk kapital.

I *internationalprivatretlig og skatteretlig* henseende er ejernes nationalitet dog ikke egnet til at bestemme et selskabs tilhørsforhold. I større selskaber med mange parthavere vil det tit være meget vanskeligt at påvise, hvor kontrollen er samlet. Men selv om de kontrollerende medlemmers nationalitet kunne påvises, var det uheldigt, hvis selskabet blev udsat for statuforandring, hver gang et større parti aktier blev overdraget. Så vidt vides har kontrol-teorien ikke vundet anerkendelse i noget lands internationale privatret.

²³) Jfr. U. 1918 side 39, jfr. note 21.

²⁴) Se svensk dom i Nytt juridisk arkiv (i det følgende kaldet N. J. A.) 1905 side 146.

findes sådant land ikke, må man formentlig anvende den lovgivning, under hvilken selskabet er oprettet, d. v. s. den lov, som stifterne udtrykkelig eller stiltiende har ment, skulle gælde for selskabet.

4. Omgåelse.

Det er sket, at stifterne af et selskab har forsøgt at undvige lovgivningen i et land ved at oprette selskabet med hovedsæde i et andet land²⁵⁾, således at hovedsædet kun var fiktivt. Det danske aktieselskabsregister²⁶⁾ har således været ude for, at et hvalfangerselskab ønskede indregistrering her i landet som dansk selskab. Generalforsamlingen skulle afholdes i udlandet, hvor regnskabsaflæggelsen skulle finde sted. Udrustningen af hvalfangerbådene og salget af selskabets produkter skulle finde sted uden for riget, kapitalen var udenlandsk, og selskabets herværende kontorer var af meget ringe omfang. Aktieselskabsregistret nægtede selskabet optagelse som dansk selskab. Hvor selskabets hovedsæde således er fiktivt, bør det også i internationalprivatrethlig henseende være undergivet loven på det sted, hvor det virkelige hovedsæde ligger²⁷⁾.

5. Den angloamerikanske regel.

I England og Amerika har offentlige aktieselskaber »public companies« og »corporations« hjemsted i det land, under hvis lov de er blevet stiftet, det vil i reglen sige det land, hvor de indregistreres²⁸⁾. Valget af selskabets hjemsted er altså overladt til stifternes afgørelse. Passer lovgivningen på hovedsædet ikke stifterne, indeholder den f. eks. generende forskrifter til beskyttelse af selskabets aktionærer eller medkontraahenter, kan selskabet indregistreres i en stat, hvis lovgiv-

²⁵⁾ Rev. Crit. 1949 side 80 og de domme, som dér citeres.

²⁶⁾ Krenchel, a. a. side 40.

²⁷⁾ På Haagerkonferencen i 1951 har man vedtaget at lade det *vedtægtsmæssige* hovedsæde være afgørende ved bestemmelse af hjemstedet; dog behøver stater, hvis ret — som f. eks. Belgiens — kun anerkender det *virkelige* hovedsæde, ikke at tage hensyn til andet, hvis det virkelige hovedsæde er i en af de pågældende stater, jfr. udkastets art. 1 og 2. Actes p. 198.

²⁸⁾ Cheshire a. a. side 193, Wolff a. a. side 299, Rabel a. a. side 31, Restatement kapitel 6 side 217 ff.

Det samme gælder i visse latinamerikanske stater, således i Peru og Brasilien samt efter sigende i Sovjetunionen. Se Rabel *ibid* og Wolff *ibid*.

ning er mere liberal²⁹⁾. På hovedsædet vil et sådant selskab da blive anset for et fremmed selskab, og dets fremmede forfatning vil blive respekteret. I flere amerikanske stater er der dog fastsat indskrænkninger i fremmede selskabers adgang til at drive forretning. Stifterne kan da være nødt til at indregistrere selskabet i den stat, hvor det skal drive virksomhed.

Reglen om, at selskabet må anses for hjemmehørende i den stat, hvor det er stiftet, gælder også andre selskaber end de ovennævnte, navnlig de til interessentskaber svarende partnerships. Anvendelsen af stiftelseslandets lov skyldes, at denne lovgivning anses for kontraktstatut for interessentskabsaftalen (proper law of the contract).

Forskellen mellem den engelske og amerikanske retstilstand på den ene og den kontinental-europæiske på den anden side er dog mindre, end man kunne tro for så vidt angår kontinentale aktieselskaber. De fleste aktieselskaber skal efter de kontinentale landes ret indregistreres der, hvor hovedsædet skal ligge³⁰⁾. De vil da også efter amerikansk og engelsk international privatret blive anset for hjemmehørende i det land, hvor hovedsædet er etableret.

6. »Weiterverweisung«.

Hvor indregistreringsstedet og det administrative hovedsæde ligger i to forskellige angelsaksiske retsområder, skulle man på kontinentet anse hovedsædets lov for personalstatut. Meget taler dog for, at man også her anerkender indregistreringsstedet som selskabets hjemsted. Dette er antaget i en tysk dom fra 1927³¹⁾. »The Eskimo Pie Company« var oprettet og indregistreret i staten Delaware, men havde hovedsæde i Kentucky. Efter den internationale privatret i både Delaware og Kentucky var selskabet hjemmehørende i Delaware. I Tyskland ville man ellers have anset selskabet for at høre hjemme i Kentucky, men domstolene anerkendte den i Kentucky gældende henvisning til Delawares ret.

²⁹⁾ Rabel a. a. side 63. Se om »diversity«-reglen også Torstein Eckhoff i *Rettsvesen og Rettsvitenskap i U. S. A.*, Oslo 1952 side 76, samt dommen i sagen *Black and White Taxicab and Transfer Co. vs. Brown and Yellow Taxicab and Transfer Co.* Cases decided by the Supreme Court of The United States 276 side 518, (i det følgende citeret således: (276 U.S. side 518). I U. S. A. vil ifølge Rabel mange corporations ikke have hovedsæde i den stat, hvor de er oprettet, se a. a. side 37.

³⁰⁾ Rabel II, side 37.

³¹⁾ 117 R.G.Z. side 215, se herom Rabel II, side 50.

Denne anvendelse af hovedsædets internationale privatret («Weiterverweisung») bør også følges i dansk ret. Hvor et forhold skal bedømmes af en domstol, hvortil det kun har svag tilknytning, bør forholdet også i kollisionsretlig henseende opfattes og vurderes således, som den internationale privatret i det eller de lande, hvortil det har en stærk stedlig tilknytning, opfatter og vurderer det. Hvor derfor både indregistreringslandets og det administrative hovedsædes internationale privatret peger mod den førstnævnte lov, bør »viderehenvisningen« i hovedsædets interlegale ret akcepteres.

7. Svensk ret.

Ligesom i Danmark kan man i Sverige hverken på grundlag af lovgivningen eller retspraksis opstille sikre regler for, hvor selskaberne hører hjemme i retlig henseende.

Forfatternes³²⁾ opfattelse synes at divergere på flere punkter. Men der er enighed om, at svensk ret bør indtage en særstilling, idet indregistreringspligtige selskaber bør være undergivet indregistreringsstedets lov. Indregistreringspligtige selskaber er sådanne sammenslutninger, som ikke kan opnå karakter af juridisk person, med mindre indførelse i et offentligt register finder sted. En sådan indregistreringspligt er i Sverige pålagt aktieselskaber og andelsselskaber, »økonomiske foreninger«. Svensk lovgivning kræver imidlertid ligesom dansk, at et selskab, som indregistreres i Sverige, også skal have hovedsæde der. Resultatet vil derfor blive det samme, hvad enten det er en svensk eller en dansk domstol, der skal træffe afgørelse om et aktieselskab, der er indregistreret i Danmark, i Sverige eller i et andet land, som kun tillader selskaber med hovedsæde i indlandet optagelse i registre. Hovedsædet og indregistreringen vil da være lokaliseret i samme land.

Selskaber, der ikke er indregistrerede, og som ikke har egentlige forvaltningsorganer, er undergivet loven på det sted, hvor selskabet driver virksomhed³³⁾.

III. SELSKABSSTATUTTETS ANVENDELSESOMRÅDE

A. Stiftelse.

I det følgende vil de retsspørgsmål, som afgøres efter selskabsstatuttet blive afgrænset fra de spørgsmål, som reguleres af andre statutter, såsom kontraktstatuttet, det særlige mandatstatut m. fl.

³²⁾ Nial a. a. side 73, Karlgren a. a. side 80 og Berglund a. a. side 16.

³³⁾ N. J. A. 1905 side 146.

Hjemstedets lov bestemmer, om selskabet er gyldigt stiftet³⁴⁾ og stadig består³⁵⁾, således om de materielle og formelle betingelser, der stilles til et selskabs stiftelse, er opfyldt, om skriftlig kontrakt er fornøden, om indskrivning i offentlige registre (indregistrering) skal foretages, samt om kapitalen skal indbetales helt eller delvis³⁶⁾. Selskabsstatuttet afgør endvidere, om de betingelser er opfyldt, hvorunder et aktieselskab eller andet selskab med begrænset ansvar kan overtage forpligtelser, som stifterne har påtaget sig, således at disses personlige ansvar ophører³⁷⁾.

En forudgående aftale mellem flere personer om at oprette et selskab bør ikke være undergivet selskabsstatuttet, men kontraktstatuttet³⁸⁾. Hvis en englænder lover en landsmand, at han vil indtræde som medstifter af et dansk aktieselskab, og dette løfte afgives i England, bør det bedømmes efter engelsk ret. Indeholder aftalen bestanddele, som strider mod den danske aktieselskabslovs præceptive regler — aftales det f. eks., at ingen kapital skal indskydes før 3 år efter selskabets stiftelse — vil aftalen ikke kunne gennemføres i det omfang, den strider mod selskabsstatuttets regler. I dansk ret kræves det som regel, at en del af kapitalen skal være indbetalt, før selskabet er stiftet. Om løftet forpligter afgiveren, og hvilke retsvirkninger der følger af, at aftalen ikke kan gennemføres fuldt ud, bedømmes efter engelsk ret, som er kontraktens lov.

B. Forholdet mellem deltagerne.

Hjemstedets lov bør bestemme retsforholdet mellem selskabets aktive medlemmer indbyrdes, såvel som forholdet mellem ledelsen og de passive medlemmer³⁹⁾ (aktionærer, kommanditister m. fl.). Denne lov bør afgøre, hvorvidt et aktieselskab kan udstede preferenceaktier, hvor-

³⁴⁾ Selv med en mangelfuld stiftelse vil et selskab alligevel kunne bestå efter nogle landes materielle ret. Lovgivningen i Frankrig, Tyskland og U. S. A. ligestiller i flere henseender de selskaber, hvis stiftelse ikke helt opfylder lovens krav, med gyldigt stiftede selskaber. Sådanne »de facto corporations« eller »sociétés de fait« bør formentlig have samme retsstilling her i landet, som de har i hjemlandet.

³⁵⁾ U. 1925 side 260 H.

³⁶⁾ Se de tyske Rigsretsdomme af 10/5 1910, 5/12 1911 og 19/1 1918 i 73 R. G. Z. side 366, 78 R. G. Z. side 55, og 92 R. G. Z. side 73, samt Restatement § 155.

³⁷⁾ Jfr. tysk dom i 159 R. G. Z. side 33 ff.

³⁸⁾ Således efter formuleringen (obiter dictum) i 78 R. G. Z. side 55. Se også Martin Wolff a. a. side 303.

³⁹⁾ Rabel II side 74 og Restatement § 182.

vidt det må eje egne aktier, hvem der i forholdet til medlemmerne har ret til at forpligte selskabet, samt under hvilke betingelser man kan ændre selskabets vedtægter, herunder dets størrelse og formål⁴⁰).

C. Forholdet til trediemand.

Det afgøres af selskabsstatuttet, om deltagerne hæfter begrænset eller med hele deres formue⁴¹) for selskabets gæld, samt under hvilke betingelser trediemand kan gøre ansvar gældende mod medlemmerne⁴²), f. eks. om det personlige ansvar kan gøres gældende mod medlemmerne, for fællesmidlerne er udtømt, jfr. herved U. 1925 side 260.

Endvidere afgør hjemstedets lov, hvem der i forhold til trediemand kan optræde på selskabets vegne som organ for dette^{42a}).

Et omdisputeret spørgsmål er, om den, der handler for et selskab, har mandat til at binde dette. Dette problem har flere sider:

1. Selskaber med begrænset ansvar.

a. Materielretligt.

1) *Selskabets habilitet.* I angloamerikansk ret er flere aktieselskabers handleevne begrænset ved de såkaldte ultra-vires-regler. Selskabet savner habilitet til at foretage retshandler, der ligger uden for de formål, der er angivet i vedtægterne. Et selskab, der ifølge vedtægterne har til formål at *forhandle* jernbanemateriel, kan ikke bygge jernbaner⁴³). En retshandel, som er ultra-vires, er ugyldig og kan ikke

⁴⁰) Det arbejdsretlige forhold mellem selskabet og dets funktionærer og arbejdere er underkastet de almindelige internationalprivatretlige regler om arbejdskontrakter. For det overordnede personale bør arbejdsaftalernes lov i vidt omfang kunne fastlægges ved aftale mellem parterne. De kan da vælge selskabets lov, men vil også kunne aftale, at arbejdsstedets lovgivning skal gælde. Arbejder de fast på eet sted, må arbejdsstedets lov antagelig anvendes, hvis intet er aftalt mellem selskabet og funktionærene. Retsforholdet mellem selskabet og de lavere funktionærer og arbejdere bør altid være undergivet arbejdsstedets lov, jfr. U. 1946 side 282 H. Dette skyldes blandt andet, at tjenestekontrakter i vidt omfang vil være reguleret af den sociale beskyttelseslovgivning; samfundsmæssige hensyn taler da for, at denne lovgivning finder anvendelse på alle arbejdere og funktionærer inden for lovlandets grænser.

⁴¹) Jfr. den engelske dom, *Risdon I. & L. Works v. Furness*. 1. K.B. (1906) side 49.

⁴²) N. J. A. 1879 side 185 og 1905 side 146.

^{42a}) Jfr. forudsætningsvis dommene i U. 1901 side 124, 1903 side 570, 1937 side 944 og 1952 side 956.

⁴³) »The leading case« i England er *Ashbury Railway Carriage and Iron Co. v. Riche* (1875), L. R. 7 H. L. 653, jfr. *Palmer: Company Law*, 19. ed. side 51.

ratihaberes af selskabet⁴⁴⁾. Både selskabets ledelse, dets aktionærer og trediemand kan gøre ugyldigheden gældende⁴⁵⁾.

2) *Organernes kompetence*. Sådanne regler kendes ikke uden for de anglo-amerikanske retssystemer. Der gælder her ingen grænser for selskabets habilitet i den betydning, hvori ordet anvendes på dansk. Generalforsamlingen er, hvis den fornødne majoritet kan sikres til at man går uden for vedtægternes angivelse af formålet, kompetent til at indgå en hvilken som helst retshandel, der ikke strider mod lov og ærbarhed.

De i vedtægterne fastsatte begrænsninger i selskabets kompetence binder i dansk ret i princippet kun organerne. På den anden side vil en retshandel, som ligger uden for vedtægternes angivelse af formålet, normalt ikke være bindende for selskabet, selv om den indgås af organerne uden eller med en utilstrækkelig tilslutning blandt aktionærerne på generalforsamlingen^{45a)}. Vedtægterne er i så henseende at ligne ved en offentliggjort fuldmagt. Retshandler foretaget uden for denne fuldmagts grænser er ikke forpligtende for fuldmagtsgiveren, jfr. herom fuldmagtsreglerne i lov om aftaler og andre retshandler på formuerettens område af 8. maj 1917. Retshandelen bliver på den anden side ikke ugyldig, kun uvirksom for selskabet, og fuldmægtigen kan forpligtes til at svare positiv opfyldelsesinteresse i overensstemmelse med reglerne i § 25 i aftaleloven.

Regler svarende til de danske findes i flere fremmede lande, således i Frankrig, Belgien og Norge.

Det forekommer i England, at selskabsledelsen nok handler inter vires, d. v. s. inden for vedtægternes angivelse af formålet, men uden for den kompetence, den har efter vedtægterne. Selskabet forpligtes da ikke ved retshandelen, men kan blive ansvarligt for ledelsens handlinger efter reglerne om ansvaret for folkenes fejl. Selskabets øverste

⁴⁴⁾ Ultra-vires-reglerne gælder ikke blot begrænsninger i formålet; at købe egne aktier og at pålægge selskabets medlemmer personligt ansvar kan også være ultra-vires-handlinger, se Palmer: *Company Law*, 19. ed. side 51 og *Risdon I. & L. Works v. Furness*, 1 K. B. (1906) side 49. Begrebet ultra-vires er for øvrigt oprindeligt forvaltningsretligt, se Ernst Andersen: *Administrativt tilsyn med kommunalforvaltningen*.

⁴⁵⁾ Ultra-vires-læren i selskabsretten er i nordisk litteratur behandlet blandt andet af Karl Olivecrona i »Studier över begreppet juridisk person i romersk och modern rätt«. *Uppsala Universitetets Årsskrift* 1928, I side 18 ff.

^{45a)} Se Kobbarnagel, *Ledelse og Ansvar* side 140 ff. og de der anførte domme, Krenchel side 43 og Sindballe, *Dansk Selskabsret*, III side 233.

ledelse har endvidere adgang til at ratificere organernes overskridelses-handlinger⁴⁶⁾.

I *tysk og østrigsk ret* har *organerne* (bestyrelse og direktion) samme ubegrænsede kompetence som generalforsamlingen i Danmark⁴⁷⁾. Forskrifter om selskabsformålet binder ikke organerne, selv om de er offentligt bekendtgjort eller fastsat i vedtægterne. Selskabet forpligtes dog ikke, hvis trediemand og organerne ligefrem konspirerer om at indgå en handel, der — bevidst for begge parter — tilsidesætter selskabets interesser. Den tyske regel skyldes ønsket om, at ledelsen skal kunne foretage dispositioner, der er et naturligt led i selskabets virksomhed, selv om de ikke ligger inden for angivelsen af formålet. Endvidere har man villet ruste selskabet mod nutidens mange uventede økonomiske og tekniske vanskeligheder ved at gøre ledelsen så handlekraftig som muligt. Dette opnås kun ved at give den en vid kompetence. Trediemand kan imidlertid ikke vide, om ledelsens dispositioner er fornuftigt begrundet eller rummer en tilsidesættelse af selskabets interesser. Han må beskyttes i begge tilfælde⁴⁸⁾.

3) *Fuldmægtiges kompetence*. Efter alle de nævnte systemer kan der gyldigt fastsættes begrænsninger i den fuldmagt, som meddeles prokurister, afdelingschefer og andre funktionærer, som er underordnede under organerne. For deres vedkommende vil kompetencen overalt kunne afgrænses indenfor de rammer, som den pågældende lovgivning har fastsat for selskabets »habilitet« eller ledelsens kompetence.

b. Kollisionsretligt.

Sondringen mellem selskabets »powers« og selskabsorganernes kompetence (authority) er klar. Overskridelsen af powers er en ultra-

⁴⁶⁾ Palmer a. a. side 53 f.

⁴⁷⁾ Kobbernagel a. a. side 137 samt Svenska Lagberedningens Förslag till Lag om Aktiebolag m. m., II, Motiv side 296.

⁴⁸⁾ I kommissionsbetænkningen til den svenske lov om aktieselskaber blev lignende bestemmelser foreslået. Selskabet skulle også være forpligtet ved aftaler, der lå uden for formålet, med mindre trediemand vidste eller burde vide, at selskabets interesser blev tilsidesat.

Forslaget blev ikke gennemført i loven af 14. september 1944. Dens regler ligger stadig nær op ad de danske og norske. Mindre vigtige dispositioner, herunder bortgivelse af midler i velgørende øjemed, kan dog foretages, selv om de ligger uden for formålet.

Det er også antaget i dansk ret, at organerne har magt til at træffe mindre vigtige aftaler, selv om de ligger uden for vedtægternes angivelse af selskabets formål.

vires-handling, som gør kontrakten ugyldig (void), mens overskridelsen af fuldmægtigens eller ledelsens »apparent authority« kun gør handlingen uforbindende for selskabet, men ikke ugyldig.

Afgrænsningen mellem selskabsledelsens kompetence og fuldmægtiges kompetence er derimod ikke logisk skarp. Generalforsamlingen kan med fornøden majoritet ændre selskabets formål og må da formentlig også kunne ratificere en retshandel indgået af organerne, som ligger uden for vedtægternes angivelse af formålet⁴⁹). Uden for England og Amerika kan man altså end ikke tale om begrænsninger i selskabets kompetence. Både efter det tyske system og efter det system, dansk ret hylder, er den øverste ledelses, generalforsamlingens, magt ubegrænset. De overordnede organer er i forhold til generalforsamlingen stillet, som den underordnede fuldmægtig er stillet i forhold til organerne. I England kan en ændring af selskabsformålet derimod kun ske med domstolenes billigelse og som nævnt aldrig med tilbagevirkende kraft.

Forskellen mellem den engelske ultra-vires-lære og den kontinentale kompetence-lære synes ved første øjekast at medføre alvorlige problemer. Hvorledes vil man opfatte en ultra-vires-handel dér og på kontinentet? Er den ugyldig som en umyndigs handling eller uforbindende for selskabet på grund af den handlendes inkompetence? I England og en del amerikanske stater ser det ud til, at man i flere henseender sidestiller ultra-vires-aftaler med de umyndiges, at handle uden for »powers« er det samme som ikke at handle. Men mens der er tvivl om, hvorvidt kontraktstatuttet eller domicilloven bestemmer spørgsmålet om personernes handleevne⁵⁰), synes flere retsafgørelser — især i U.S.A. — at fastslå, at selskabets habilitet er afgørende for, om en handel er ultra-vires, og at virkningerne heraf ligeledes skal afgøres efter »domicillandets« regler⁵¹).

På kontinentet vil man næppe være tilbøjelig til at acceptere en op-

⁴⁹) Se Knut Rohde i Aktiebolagsrätt enligt 1944 lag om aktiebolag. Hermods Korrespondanceinstitut, Malmø, brev 7 side 14.

⁵⁰) Se blandt andet Cheshire, Private International Law, 3. ed. 1947 side 263.

⁵¹) Jfr. 109 U.S. 527, Canada Southern Railway Company v. Gebhard, og for Englands vedkommende Risdon I. & L. Works v. Furness (1906) 1 K.B. side 49. Se også Dicey a. a. side 477. Efter Restatement § 166 skal virkningen af en ultra-vires-handling bedømmes efter loven i det land, hvor handlingen foretages. Dette skal formentlig forstås således, at kun selskabets deliktansvar bedømmes efter handlingsstedets lov. Bestemmelsen er i øvrigt blevet kritiseret for at være uklar, se Rabel II side 162.

fattelse, hvorefter ultra-vires-akten ligestilles med umyndiges handlinger. Kompetencereglerne tiltaler trods alt tankegangen mere end myndighedsreglerne. Men nu er det således, at organernes kompetence efter den herskende opfattelse i de fleste kontinentale lande⁵²⁾ også afgøres efter hjemstedets lov. Tilknytningsmomentet er altså i princippet det samme som i U.S.A. og England. Her må det dog erindres, at tilknytningsfaktoren ikke er den samme som på kontinentet. I U.S.A. og England anses indregistreringsstedets lov og på kontinentet hovedsædets lov som selskabsstatut. Det bliver altså selskabsstatuttet, der både afgør spørgsmålene om selskabets powers og om ledelsens kompetence. Da selskabets hjemsted som ovenfor nævnt i reglen vil være det samme efter en angelsaksisk og en kontinental bedømmelse, bliver divergenserne altså ikke så hyppige.

Ultra-vires reglerne og organkompetencereglerne søges altså i selskabsstatuttet. Dette har gammel tradition og skyldes bl. a. ønsket om at beskytte selskabets aktionærer.

Der synes på den anden side at være enighed om⁵³⁾, at en (*underordnet*) *fuldmægtigs kompetence i reglen må bestemmes efter loven i det land, hvor han handler (mandatstatuttet)*. Den begrænsning gælder dog nok, at selskabsstatuttets regler om selskabets powers eller organernes kompetence er den ydre grænse for fuldmægtigens beføjel-

⁵²⁾ Jfr. Raape side 133, der dog ikke dokumenterer sin antagelse ved nogen tysk retsafgørelse. Om svejtsisk ret se Schnitzer, *International Privatrecht*, 3. Auflage 1950 side 306, og om svensk ret Nial side 77, hvis antagelse ligeledes grunder sig på »forholdets natur«. På det foreløbige spørgsmål 15 til Haagerkonferencen i 1951 udtaler repræsentanterne for Tyskland, Østrig, Belgien, Spanien, Italien, Japan, Holland og Svejts sig for, at selskabets personalstatut skulle afgøre spørgsmålet om selskabets ansvar i kontraktforhold samt dets ansvar for organernes og deres repræsentanters handlinger i øvrigt, se Documents side 522.

⁵³⁾ Frankrig: Batiffol, *Contrats* p. 274 f. og den dér citerede retspraksis.

Tyskland: Raape side 309 ff. Rabel Bd. III side 154 ff.

England: Wolff a. a. side 443 med retspraksis, Cheshire a. a. side 568.

Svejts: Moser a. a. side 29 og dommen i B. G. E. 49 II side 70.

U. S. A.: Rabel Bd. III side 154 ff. og den dér citerede retspraksis, *Restatement* § 344 og 345.

Det diskuteres blandt forfatterne, hvorvidt kompetencen bestemmes efter konstatuttet eller efter loven på det sted, hvor fuldmægtigen handler. Den formulering, der anvendes i tysk retspraksis, støtter den sidste opfattelse, mens franske og engelske dommere nærmest anfører begrundelser, der underbygger den førstnævnte opfattelse. Ingen af de domme, jeg har læst, ses dog at have omhandlet tilfælde, hvor kontraktstatuttet og mandatstatuttet ikke ville være faldet sammen.

ser, en grænse, som mandatstatuttets regler ikke kan overskride. En fuldmægtig, der er udstyret med generalfuldmagt, kan altså efter den herskende opfattelse ikke indgå en handel, som ligger uden for, hvad organerne efter selskabets vedtægter selv kan foretage, for så vidt disse vedtægter efter selskabsstatuttet begrænser organernes kompetence.

På den anden side bør han i hvert fald have magt til at foretage handlinger, som en fuldmægtig har efter loven på det sted, hvor han handler, uanset om fuldmagsreglerne i loven på selskabets hjemsted giver ham en sådan kompetence eller ej.

Reglen om mandatstatuttets anvendelse får praktisk betydning i de tilfælde, hvor en person handler på fremmede pladser, enten som fastboende eller som rejsende udsending for et selskab. *Den har en vis støtte i en dansk afgørelse*⁵⁴⁾. Her blev det på grundlag af oplysninger om fuldmagsregler i russisk ret antaget, at en i Batum bosat prokurist for et dansk aktieselskab ikke var legitimeret til at udstede vekslers i selskabets navn.

2. Selskaber med ubegrænset ansvar.

Det synes, som om man både i England, Tyskland og U.S.A. er enige om, at selskabsstatuttet ikke kan anvendes ved spørgsmålet om organernes kompetence til at handle for selskaber med ubegrænset ansvar (Handelsgesellschaft, partnerships).

Det antages af engelske og amerikanske⁵⁵⁾ domstole, at selskabsmedlemmernes kompetence følger de almindelige fuldmagsregler. Mandatstatuttet — og ikke selskabsstatuttet — finder altså anvendelse.

Det samme er som nævnt antaget i tysk teori. Hvor den, der handler, er udstyret med prokura, mener de tyske forfattere dog, at selskabsstatuttet bør være anvendeligt. Prokuristens fuldmagt er i sådanne tilfælde indført i offentlige registre, hvis indhold — påstås det — er forholdsvis let tilgængeligt. Prokura kendes kun i få lande, herunder Tyskland, Italien, Svejts og Danmark⁵⁶⁾.

⁵⁴⁾ S. H. T. 1923 side 209. Den opfattelse om kollisionsnormerne for fuldmagsforhold, som er fremsat i min artikel i dette tidsskrift 1952 p. 216, kan jeg næppe længere fastholde. Spørgsmålet vil senere blive gjort til genstand for en mere indgående behandling fra anden side.

⁵⁵⁾ Lindley, Company Law, 6. ed. 1227. Se også Rabel II, side 111—12, der kritiserer denne praksis.

⁵⁶⁾ Rabel III side 149, Raape side 309.

3. Vurdering af gældende europæisk retspraksis.

En regel om, at selskabsstatuttet skal gælde ubetinget for spørgsmålet om selskabsorganernes kompetence og selskabets »powers«, kan virke urimelig, hvor handelen er indgået på fremmede pladser. Den, der handler med et fremmed selskab, udsættes da for, at kontrakten ikke binder selskabet på grund af en kompetencemangel, som han ikke kender. Da det er forbundet med tidsspild og omkostninger at skaffe sig fyldestgørende oplysninger om den handlendes kompetence efter hjemstedets lov, kan reglen om anvendelse af denne lov virke hæmmende på samhandelen. Det må derfor foretrækkes at anvende loven på det sted, hvor organet eller dets fuldmægtige handler. Denne lov har tredjemand i reglen bedre forudsætning for at kende, og sender man sine folk til fremmede pladser, er man naturligt opfordret til at sætte sig ind i de der gældende fuldmagtsregler⁵⁷⁾. Nial⁵⁸⁾ har henledt opmærksomheden på de vanskelige afgrænsningsspørgsmål, som de gældende regler kan afføde, når en direktør eller et bestyrelsesmedlem sendes til udlandet, udstyret med en speciel fuldmagt, i henhold til hvilken han afslutter en kontrakt. Om kompetencen i så fald skal bestemmes efter selskabsstatuttet eller mandatstatuttet forekommer ham tvivlsomt. Hvis mandatstatuttet altid bestemmer fuldmægtigens og organets kompetence, undgår man slige vanskelige grænseproblemer. Der ses heller ikke at være tilstrækkelig grund til at have forskellige regler for selskaber med og for selskaber uden begrænset ansvar.

D. Selskabets adgang til at være part i retssager.

Efter art. 3 i *Benelux-konventionen* af 11. maj 1951 har en juridisk person, der har sit administrative hovedsæde uden for Holland, Belgien og Luxemburg, ikke en bedre retsstilling end juridiske personer med hovedsæde i domslandet⁵⁹⁾. En juridisk person med pro-

⁵⁷⁾ Enkelte domme afsagt af amerikanske enkeltstaters domstole skal have fulgt denne opfattelse. Se herom Rabel II, side 162. Således også nyere kodifikationer i Polen, Jugoslavien og Italien. Ved love indført i Californien og Michigan er ultra-vires-doktrinen afskaffet også for handler indgået af fremmede selskaber i de pågældende stater, se Rabel *ibid.*

⁵⁸⁾ Nial a. a. side 67.

⁵⁹⁾ Se *International and Comparative Law Quarterly Review* 1952 Bd. 1, 3. del side 426.

cessuel partsevne, d. v. s. evne til at optræde ved domstolene som sagsøger eller sagsøgt, har altså ikke denne ret i Holland, Belgien og Luxemburg, hvis en tilsvarende hjemlig sammenslutning ikke har samme retsevne.

Omvendt er det i Haagerkonferencens forslag om anerkendelse af fremmede sammenslutningers retspersonlighed bestemt, at selskaber, der i deres hjemland har processuel partsevne, også skal have denne ret i andre medlemsstater. Dette gælder både selskaber med⁶⁰⁾ og uden⁶¹⁾ retspersonlighed.

Det er i øvrigt omtvistet, om selskabers processuelle partsevne skal bestemmes af loven i domslandet. Dette afhænger efter fleres mening af, hvorvidt de herhenhørende regler er procesretlige eller ikke. Anses de for procesretlige, skal *lex fori* afgøre, om selskabet har partsevne, anses de for ikke-procesretlige »materielle« regler, bestemmer selskabsstatuttet, om selskabet har processuel partsevne. Spørgsmålet anses af mange for et kvalifikationsspørgsmål⁶²⁾. Kvalifikation er bestemmelsen af et begreb i en international privatretlig regel. Før reglen anvendes, må begrebet være defineret. I dette tilfælde fastslår en regel, at procesregler altid søges i *lex fori*, en anden regel, at ikke-procesretlige regler i princippet må findes i den for retsforholdet i øvrigt gældende lovgivning (*lex causae*). Hvad der er procesret, og hvad der ikke er procesret må afgrænses. Før man ved, om selskabets partsevne er et spørgsmål, som må løses af *lex fori* eller af *lex causae*, må det fastslås, om det er af processuel karakter eller ikke.

Det er diskuteret meget, om denne begrebsbestemmelse må søges i *lex fori* eller i *lex causae*, om det altså er domslandets eller hjemstedets retsopfattelse, der afgør, hvad der forstås ved procesret.

Spørgsmålet har i handelsretten især betydning, for så vidt angår interessentskaber, der ikke har processuel partsevne i alle lande. De ovennævnte begrebsmæssige betragtninger er dog her uden megen praktisk værdi. Skal man blot ud fra undersøgelser af reglernes begrebsmæssige, systematiske placering i den materielle ret (især i lovgivning og doktrinen) afgøre, om de er procesret eller ikke og dernæst fastslå, at *lex fori* eller *lex causae* skal anvendes, er kvalifikationsmetoden efter vor opfattelse forfejlet. Mere praktiske hensyn må være afgørende. Udgangspunktet må være, at selskaber bør have

⁶⁰⁾ Forslagets artikel 1, se Actes p. 198.

⁶¹⁾ Forslagets artikel 5, se Actes p. 199.

⁶²⁾ Se blandt andet diskussionen på den 7. Haagerkonference, Actes p. 174 ff.

processuel partsevne i domslandet⁶³), hvis de har det i hjemlandet. Dog, hvis domstolen efter en undersøgelse af de regler, der i øvrigt gælder for selskabet efter hjemlandets lov, må komme til det resultat, at det pågældende selskab er så fast forbundet med de enkelte deltageres person, at det ikke har en tilstrækkelig selvstændig karakter, bør det nægtes adgang til søgsmål. Afgørende for denne vurdering bør naturligvis retsopfattelsen i domslandet være. Sagens udfald bør afhænge af den i domslandet gældende opfattelse af, hvorvidt det har tilstrækkelig værdi for modparten at få dom over selskabet som sådant, eller om det må foretrækkes, at deltagerne i selskabet personlig skal være parter i sagen. Man bør derimod ikke blot — som flere tilhængere af kvalifikation efter *lex fori* — se på, om »tilsvarende« selskaber i domslandet har partsevne. Selskabet kan have en betydelig mere eller mindre selvstændig karakter, end de tilsvarende hjemlige selskaber har.

Spørgsmålet har dog ikke megen betydning for Danmark, hvor interessentskaber har partsevne, når blot de har et indregistreret firma. Det kan dog tænkes, at et handelsselskab, der i sit hjemland ikke er indregistreret, men alligevel har partsevne, sagsøges ved dansk domstol. Om sagen skal afvises, bør afhænge af en undersøgelse af selskabets struktur i hjemlandet samt en konkret vurdering af, hvorvidt en dom over selskabet herefter vil have værdi for parterne.

E. Oplosning.

Selskabsstatuttet fastsætter betingelserne for selskabets opløsning⁶⁴, samt hvilken retsstilling selskabet har, mens likvidationen foregår.

⁶³) Se tysk dom i 36 R. G. Z. 393. Högsta domstolen i Sverige har ligeledes udfra den opfattelse, at et rettighedssubjekt bør tillægges den processuelle partsevne, som det har i sit hjemland, givet et fransk konkursbo adgang til at sagsøge ved svensk domstol. Se N. J. A. 1945 side 488.

⁶⁴) Jfr. U. 1925 side 260: Et russisk kommanditselskab med danske indehavere, som var oprettet og drev virksomhed i Moskva, havde i 1918 modtaget et rubelbeløb fra en dame, der siden flygtede til udlandet. Beløbet skulle overføres til en bank i New York. Overførslen fandt ikke sted, og ejerinden anlagde sag for at få beløbet udbetalt her i landet, hvor indehaverne nu boede. Disse gjorde gældende, at der efter russisk ret ikke var adgang til at holde sig til dem personligt, før det havde vist sig, at fordringen ikke kunne fås betalt hos selve firmaet; deres personlige ansvar var subsidiært. Det måtte først ved retsforfølgning af firmaet i Rusland konstateres, at der ikke var dækning. Da dette ikke var sket, påstod indehaverne frifindelse for tiden. Denne indsigelse blev forkastet af høje-

1. Ekspropriation.

Særlige problemer opstår, hvor et selskab er opløst i sit hjemland ved ekspropriation eller nationalisering. En ekspropriation, hvorved den tidligere ejer har fået fuld erstatning eller dog en passende erstatning, bør respekteres, også uden for lovlandet. Det bør anerkendes, at selskabet ikke længere består, og at de af dets ejendele, der befinder sig uden for lovlandet, må tilhøre den nye ejer, hvad enten denne er en offentlig myndighed eller en privatmand.

2. Konfiskation el. l.

Er opløsningen sket på anden måde, f. eks. ved nationalisering uden erstatning, anerkendes den også som et faktum, uanset at en sådan fremgangsmåde kan forekomme stødende for retsbevidstheden⁶⁵). Det er formålsløst — således som visse amerikanske domstole har gjort — at opretholde fiktionen om, at det udslukte selskab stadig lever.

De tidligere ejere er dog berettigede til at gøre krav på de tilgodehavender i udlandet (domslandet), som selskabet har opnået før nationaliseringen⁶⁶).

Det bør derimod anerkendes, at de ejendomme eller tilgodehavender, som nyindsatte organer har opnået i indlandet efter nationaliseringen eller tvangsforvaltningen, tilhører de nye ejere. Det er antaget

steret. Firmaets aktiver var blevet nationaliseret, »og i mangel af bevis i så henseende må der gås ud fra, at sådant søgsmål ikke blot ikke vil føre til fyldestgørelse af sagsøgerindens krav, men overhovedet ikke kan institueres«, d. v. s. at sagen overhovedet ikke kan anlægges. Retten gik ud fra, at spørgsmålet om deltagernes hæftelse i princippet måtte afgøres af selskabsstatuttet, men den så sig nødsaget til at tage hensyn til den senere ændring i den russiske retstilstand, hvorefter firmaet var blevet opløst.

⁶⁵) Se højesterets dom i U. 1925 side 260, note 64.

⁶⁶) Jfr. V. L. dom af 12. maj 1952, se U. 1952 side 856: Et tjekkisk selskab med begrænset ansvar, hvis ejere var tyskere, havde i juli 1939 leveret varer til et dansk firma, som på grund af krigen ikke nåede at betale købesummen. Ved et af den tjekkiske præsident udstedt dekret af 27. oktober 1945 blev det bestemt, at tyskejede firmaer i Tjekkioslovakiet skulle nationaliseres. En bekendtgørelse af 27. december s. å. bestemte endvidere, at det pågældende firma skulle overgå til statseje. I marts 1946 besluttede industriministeriet i Tjekkioslovakiet, at et nyt statselskab skulle overtage det nationaliserede selskabs ejendele, herunder dets fordringer. Da selskabet var tysk, var det gjort særlig vanskeligt for ejerne at få erstatning. I overensstemmelse med nationaliseringslovgivningen skulle de inden for en frist af 2 måneder tilvejebringe de for retten i Prag fornødne

i fremmed ret, at de ejendele, som er beslaglagt på den konfiskerende stats territorium, tilhører den, til fordel for hvem konfiskationen har fundet sted. De tidligere ejere af selskabet har ikke kunnet forlange ejendele tilbage, selv om de nu befandt sig uden for lovlandet, efter at den nye ejer havde eksporteret dem⁶⁷).

Når et selskab opløses ved en sådan nationalisering, hvor ejeren ikke har fået en efter vore retsbegreber rimelig erstatning, kan de tidligere ejere altså gøre krav gældende på selskabets herværende ejendele fra før nationaliseringen. *Der må dog skabes vished for, at de, der gør krav gældende, virkelig repræsenterer selskabet, ellers må kravet afvises*⁶⁸). Det kan ofte være vanskeligt for ejerne at etablere et repræsentativt organ uden for nationaliseringslandet.

oplysninger til sagens fremme, herunder navnlig sådanne, som kunne bevise, at de havde ret til at optræde som part i den anførte procedure. Det havde de ikke nået, ligesom de heller ikke havde udpeget en inden for Tjekkosllovakiet bosat fuldmægtig, der kunne repræsentere dem under sagen.

Statsselskabet anlagde her i landet sag mod selskabets tidligere ejere og påstod dem dømt til at anerkende, at købesummen, der var deponeret i dansk bank, skulle tilfalde det tjekkiske statsselskab.

Underretten fastslog, at det tjekkiske nationaliseringsdekret ikke kunne anerkendes, da det var »uforeneligt med gældende danske retsgrundsætninger« at anerkende kravet. Landsretten veg dog tilbage for at udtale, at nationaliseringen stred mod dansk ordre public, hvad der måtte opfattes som en misbilligelse af den fremmede stats lovgivning. Det må erindres, at Danmark også har bestemmelser om konfiskation af tysk og japansk ejendom, erhvervet før og under den 2. verdenskrig. Det statueredes, at der ikke kan tillægges »det nævnte nationaliseringsdekret retsvirkninger med hensyn til den i sagen omhandlede fordring på det herværende selskab«. Samme begrundelse er også anført i svenske afgørelser om ejendomsretten til nationaliserede russiske selskaber — N. J. A. 1931 side 351 og 1932 side 217. Den danske afgørelse begrundes med, at nationaliseringen var territorialt begrænset. Det erkendtes, at fordringen var overdraget til statsselskabet, men denne overførsel af en tidligere fordringsret kunne ikke tillægges retsvirkninger her i landet. Man har ikke her i landet nogen pligt til at hjælpe fremmede stater med at forfølge deres offentligretlige formål, jfr. Madsen-Mygdal a. a. p. 125—36, 163—66 og 340—75.

⁶⁷) Engelsk dom i sagen Luther v. Sagor & Co. (1921) 1 KB, p. 532, 558.

⁶⁸) Således dommen i U. 1937 side 744: I henhold til en fransk »dom« trådte den russiske Volga-Kama bank i likvidation. Et likvidationsråd blev nedsat i Frankrig med den videst mulige bemyndigelse til at likvidere Volga-Kama's ejendele uden for Rusland, hvor banken var blevet nationaliseret ved revolutionen i 1917. Likvidationsrådet krævede ved Sø- & Handelsretten i København, at Københavns Handelsbank skulle give udskrifter af Volga-Kama's konti i Handelsbankens bøger og sende dem en fortegnelse over de i banken beroende effekter, som tilhørte Volga-Kama. Handelsbanken protesterede og henviste til, at det nedsatte likvidationsråd, som bestod af bankens tidligere bestyrelse, var udnævnt

Nedsættes der uden for hjemlandet et likvidationsråd, bør det blot kræves, at de flygtede parthavere repræsenterer en ikke helt ubetydelig del af den tidligere kapital, og at de endvidere har gjort, hvad de kunne, for at tilvejebringe et organ, der i videst muligt omfang repræsenterer de andelshavere, som man havde kunnet få kontakt med. I flere svenske domme er det således antaget, at likvidationsråd nedsat i England og Tyskland for østeuropæiske, nationaliserede selskaber under disse omstændigheder kunne anerkendes som repræsentanter for selskabet, se således dommen i N. J. A. 1938, side 567⁶⁹).

ved en fransk *skin-procedure* mellem personer, der i forvejen var enige om resultatet, og uden at man i forvejen havde indkaldt aktionærerne eller kreditorerne. Retten gav Handelsbanken medhold i, at den franske dom, der var afsagt uden indkaldelse af nogen art, ikke var forbindende for Danmark, hvor sådanne regler slet ikke kendes.

I den refererede sag om det tjekkiske statsselskab ville underretten ikke anerkende de sagsøgte — d. v. s. de tidligere ejeres — adkomst til det omhandlede beløb, fordi man efter selskabets opløsning ikke havde tilstrækkelig oplysning om de tidligere ejeres adkomst. Heri fik underretten dog ikke medhold ved Landsretten, der anså repræsentationen for tilstrækkelig.

⁶⁹) Om konfiskationslovgivningens indflydelse i fremmede lande se blandt andet Nial a. a. side 116 ff. og Madsen-Mygdal a. a. afsnit IV, underafsnit II, side 340.